

1757, *DTo.*; els neologismes *agonejar*, *agonejant*, introduïts per algun escr. Renaix., no han estat acceptats] («les ones, eternides de veure'l tan hermós *agonisar*», *Atl.*, 34; fins quan, pels anys 1920, la llengua literària més aviat preferia en general la terminació *-isar*, ja era popular pronunciar «l'oració dels *agonizants*», etc. amb *-tz*).³ *Agònic* [escr. Renaix.,⁴ no Lab. 1839]. En grec *ἀγωνία* significava 'lluita greu, estat de lluita' (el sentit del cultisme mèdic es desenrotllà partint del de 'lluita entre la vida i la mort'),¹⁰ i era derivat de *ἀγών* 'lluita en general' (sovint 'lluita atlètica', etc.). D'on deriven els cultismes radicals *agonista*, *agonístic*, *agonística* [1839, Lab.]. *Antagonista* [1803, Belv.], pres del gr. *ἀνταγωνιστής* 'el qui lluita en contra'; *antagonisme* [escr. Renaix.];¹⁵ *antagònic* [id.]. *Protagonista* [Lab. 1840], cpt. de *πρωτος* 'primer' i *ἀγωνιστής* 'actor'.

¹ No veig clar què hi ha en el romanç 576, on també figura el mot, però no me'n fio, perquè no veig si el text està ben transmès. — ² També en parlars gascons segurament, hi ha alguna cosa d'això, almenys a la Vall d'Aran, però allí sense la *-n*-afeçida, i amb conservació de la forma primitiva: a la baixa vall el meu vell informant de St. Joan de Toran deia *agunia* amb el sentit de 'angoixa', i precisava que parlant d'un moribund no es deia així sinó que havia de ser en plural, *ex agunies*. A l'alta Vall *agunia*, i a l'alta Vall Ferrera *agonies*, significaven concretament 'la ranera de la mort'. — ³ Així ho recordo jo mateix, de quan encara ningú no havia gosat pronunciar *realitzar*, *brutalitzar*, *comptabilitzar*, etc., per por de ser mirat com un pedant. Però AMAlcover ja nota el 1918: «a Barcelona i altres bandes del Principat, *agunizá*, a les Balears *agonizá* i a València *agonisár*». Però ja Verdaguier³⁵ escrivia «pobra *agonizanta*» en el primer escalborn de *l'Atlàntida*, a. 1867 (VIII, text canviat en l'estr. 28d de la versió definitiva). — ⁴ «L'estat *agònic* del malalt». Aviat es desenrotlla després el sentit figurat aplicat a coses, que estan a les acaballes:⁴⁰ «a la claror darrera / d'aquell *agònic* jorn muntava la fumera, / per damunt de l'altar, en amplex espirals», en el més famós sonet de G. Alomar, *La Columna de Foc* (1911).

Angústia, *angustiar*, V. *angoixa* *Anhel*, *anhelant*, *anhelar*, *anhelós*, V. *alenar* *Anhidre*, *anhidrid*, *anhidrita*, *anhidrosi*, V. *hidro-* *Anibles* (Muntaner), del plural *hanābil*, de l'ar. *hānbal*, V. DCEC I, 124-5 (ALHAMAR), en pronúncia vulgar tardana *hanebil*⁵⁰ *Anierar*, V. *niu*

ANIHILAR o ANIQUILAR, 'anorrear', pres del ll. *annihilare*, ll. tardà *annihilare* 'reduir a no res, considerar com a res', derivat del ll. *nihil* 'no res'. □⁵⁵ 1.ª doc.: *aniquilar*, Lull; *anibilar*, S. xv.

«Temptà l'Amic amor, si-s poria sostenir en son coratge sens que no remembràs son amat, e cessà son cor de pensar e sos ulls de plorar; e *aniquilà's* amor», *Libre d'Amic e Amat*, NCL. xiv, 69.30. La forma més⁶⁰

clàssica *anibilar* apareix en la *Vita Christi* d'Isabel de Villena (1497). L'una i l'altra han restat sempre cultismes estrictes, si bé amb tendència sobretot en el S. XIX a propagar-se a cercles més amples dins la llengua literària. En castellà apareix *anichilar* (pron. més sovint amb *-k-* que amb *è*) només des del S. xv. La forma medieval *nichil* (amb el seu derivat *annichilare*), en lloc de la clàssica *nihil*, fou deguda a un esforç per fer audible la *h* i evitar així la contracció en *nil*, considerada vulgar: en lloc de la *h* es va pronunciar primer una *chi* grega (= *jota* castellana), i després *k*. Una pronúncia *anitxilar* es troba també documentada segons la grafia dels mss. de Llull (en altres passatges de les seves obres).

DERIV.: *Anihilació*, *anihilador*, *anihilament* (escr. Renaix.). *Nibilisme* i *nibilista* són cultismes molt recents.

ANILINA, del fr. *aniline*, derivat d'*anil* 'anyil, indi', que es prengué del port. *anil*, i aquest de l'àrab *nil* id., amb article *an-nil*. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

També s'ha usat en català *anyil* com a terme científic, manllevat del cast. *añil*, que es prengué de l'àrab directament (DCEC I, 228b).

Anill, *anillament*, *anillar*, *anillet*, V. *renillar*

ANIMA, del ll. ANĪMA id., primitivament 'aire, alè, buf'; la forma hereditària fou *arma* en català, usual encara en tota l'Edat Mitjana, i més genuïna que l'altra, però aquesta, presa del llatí, li féu concurrència des dels orígens literaris — a fi d'evitar l'equívoc amb *arma* 'instrument ofensiu i defensiu' — i, usant-se cada cop més, acabà per reemplaçar-la del tot. □ 1.ª doc.: *arma*, c. l'a. 1200, *Hom. d'Organyà*; *anima* esdevé més i més freqüent des de la fi del S. XIII.

«No viu om solament de pa, mas de les paraules de Déu viu om; e és bé veritat, car enaixí com lo cors mor si no à pa terenal, aitamé mor l'*arma* si no à pa celestial, aizò és la paraula de Déu», *Hom. d'Org.*, 6r8. Ací l'autor parla en estil simple i eloqüent, amb un símil accessible a tothom: devia ser l'única forma sentida llavors com a catalana. És també la forma que trobem quasi generalment en els autors del S. XIII i primera meitat del XIV: «entrò que l'*arma* se partí del cors», «e aquí é'l garní lo cors e l'*arma*, ab lo cors e ab la sanch de Jhesuchrist», *VidesR.*, 55v1, 80r1. Un autor de català tan pla i tan refractari a la influència occitana com Muntaner, encara no n'usa d'altra cap als anys de 1330: «posant les mans encroades davant los seus pits, dix l'oració --- e com la hach dita, l'*arma* partí's del cors e anà-sse'n en Parays ab gran alegre», «senyor ver Déu, a vós coman m'*arma* e mon cors», «com açò hach dit llevà los ulls al cel, e l'*arma* li partí del cors, en l'any de 1285» (54, 235, 290).

El to popular del mot s'observa pel fet que és la forma que es documenta (*DAG.*) en diverses oracions de gent laica transcrites en mss. dels Ss. XIV-XV i en un ms. de sermons per al poble de c. l'a. 1300, que Ag. o Bofarull transcriviren a la Seu de Barcelona; no